

ARISTOTELES

Metafizik
Büyük Alfa Kitabı

M  Ba'de't-Tabîa: El-Mak letu'l-Mersûme bi'l-Elifi'l-Kubrâ

ARISTOTELES

Metafizik Büyük Alfa Kitabı

Çeviren: İlyas Altuner, Hacı Kaya, Fatih Özkan

İğdir: Enteleky, 2015

ARISTOTELES

Metafizik
Büyük Alfa Kitabı

M  Ba'de't-Tabîa: El-Mak letu'l-Mersûme bi'l-Elifi'l-Kubrâ

 evirenler

 LYAS ALTUNER
HACI KAYA
FATİH ÖZKAN

İ DIR 2015

entelekya

Aristoteles
Metafizik
Büyük Alfa Kitabı

Çevirenler
İlyas Altuner
Hacı Kaya
Fatih Özkan

Orijinal Adı
Mâ Ba'de't-Tabîa
El-Makâletu'l-Mersûme bi'l-Elifi'l-Kubrâ

© Entelekya Mantık-Metafizik Okulu

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının izni olmadan basılması, çoğaltılması ve kullanılması yasaktır. Referans gösterilmek şartıyla kısmen alıntılanabilir ve atıf yapılabilir.

Kapak & Tasarım
İlyas Altuner

Ekim 2015

e-ISBN: 978-625-409-102-5

Bilgi Kartı
1. Metafizik
2. Antik Felsefe
3. İslam Felsefesi

Entelekya
Entelekya Mantık-Metafizik Okulu
İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Karaağaç Kampüsü, 76000, İğdır

<http://www.entelekya.net>
entelekyaokulu@gmail.com

İÇİNDEKİLER

7	Önsöz
9	Büyük Alfa Kitabı Çevirisi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme
17	[A.5] Beşinci Bölüm Platon Öncesi Dönem
19	[A.6] Altıncı Bölüm Platoncu İdealar Kuramı
23	[A.7] Yedinci Bölüm Öncekilerin Dört Nedenle İlişkisi
23	[A.8] Sekizinci Bölüm Platon Öncesi Dönemin Eleştirisi
33	[A.9] Dokuzuncu Bölüm Platoncu Felsefenin Eleştirisi
49	[A.10] Onuncu Bölüm Yalnızca Dört Nedenin Olduğu

ÖNSÖZ

Bu çeviri, *Entelekya Mantık-Metafizik Okulu* adı altında yürüttüğümüz çalışmalardan biridir. Okulumuzda Aristotelesçi metinlerin İslâm dünyasında başlattığı felsefî anlayışın yeniden gün yüzüne çıkarılması için çaba gösterilmektedir. Hem bu metinlerin bazılarının yayınlanması hem de onlar üzerine düşünme yoluyla bu felsefî literatürün daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır. Okulun kurucuları olan bizler, hiç kimsenin ya da hiçbir kurum ve kuruluşun desteğini almadan/alamadan bu kutlu yolculuğu sürdürme çabası içerisindeyiz. İşte bu çabanın ürünü olarak yaptığımız aylarca çalışmanın ürünü olan elinizdeki eser, bir çeviriden çok daha ötesinde bir anlam taşımaktadır. Bu eser, üç felsefe yolcusunun bir araya gelerek bir yandan Aristoteles'in *Metafizik*'ini okuması, bir yandan şarihlerin eserlerine başvurarak onu nasıl yorumladıklarını görmeye çalışması, diğer yandan da bu eserler üzerine düşünerek çözümleme ve tartışma yapmasının ürünüdür.

Entelekya adını koyduğumuz okulumuz, işbu tartışma ve düşünce edimleri sayesinde adının gereği olarak olgunluğa, tamamlanmışlığa ulaşacaktır. Desteklerini esirgeyerek bizleri yalnız bırakan tefelsüf sahibi kimselere inat, yayın hayatımıza devam etme eğilimini içimizde taşımaktayız.

Bu çalışmalarımız sırasında az da olsa her zaman desteklerini esirgemeyen değerli bilim ve felsefe insanlarına, manevî desteklerini her daim yanımızda hissettiğimiz değerli dostlarımıza teşekkür ediyoruz. Aristoteles'in *Metafizik*'inin ilk kitabı olan "Büyük Alfa Kitabı", erken dönemlerde Arapçadan Latince ve İbraniceye yapılan çevirilerinden sonra ilk kez başka bir dile, Türkçeye çevrilmiştir.

Büyük Alfa Kitabı'nın Arapça çevirisi onuncu yüzyıl mü-

tercimlerinden Nazîf b. Eymen yahut Yümn tarafından yapılmıştır. Bu çevirinin dışında herhangi bir Büyük Alfa çevirisine rastlamıyoruz. Ancak eserin baş tarafı yani ilk beş bölüm mevcut değil. Ayrıca Nazîf çevirisinin çok kusurlu bir çeviri olduğunu belirtmemiz gerekir. Bu kusurların bazılarını değerlendirme kısmında ele almaya çalıştık.

Eserin çevirisinde elyazmalarla birlikte Maurice Boyges tarafından edisyonu yapılan İbn Rüşd'ün *Tefsîr Mâ Ba'de't-Tabîa* eseri kullanılmıştır. Aristoteles'in bu önemli yapıtının tek Arapça çevirisi İbn Rüşd'ün *Tefsîr*'inin "lemmata" kısmında bulunmaktadır. Ayrıca Köln Üniversitesi Thomas Enstitüsü'nün yayınladığı metni de yazıya geçirirken kullandık. Yanı sıra *Tefsîr*'in Latince çevirisinden de kısmen yararlandık. Çeviriyi yaparken özellikle Aristoteles'in *Metafizik* eseriyle karşılaştırmalı okuma yaptık. *Metafizik* için hem Ahmet Arslan'ın Türkçe çevirisinden hem de David Ross ve Hugh Lawson-Tancred'in İngilizce çevirilerinden yararlandık. Y. Gurur Sev'in Türkçe çevirisi biz çeviriyi bitirdikten sonra çıkmasına karşın, kimi yerleri bu çeviriden kontrol etmeye çalıştık. Yeri geldiğinde zorlandığımız bazı kısımlarda Aleksandros Aphrodisias'ın *Metafizik Şerhi*'ne başvurarak, elimizdeki metnin doğruluğunu anlamaya çaba gösterdik.

Bu vesile ile, *The Digital Averroes Research Environment* (Dijital İbn Rüşd Araştırma Ortamı) adıyla İbn Rüşd'ün bütün eserlerinin hem Arapça asıllarının hem de İbranice ve Latince çevirilerinin elyazmalarını yayınlayarak bize çok büyük kolaylık sağlayan Köln Üniversitesi Thomas Enstitüsü'ne minnettar olduğumuzu özellikle dile getiriyoruz. Klasik İslâm felsefesi metinlerinin Türkçeye kazandırılmasında katkı yapan bütün felsefeci ve mütercimlere de ayrıca müteşekkiz.

Mütercimler

10 Ekim 2015, Iğdır

BÜYÜK ALFA KİTABI ÇEVİRİSİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Ortaçağın en büyük Aristoteles yorumcusu olarak kabul edilen İbn Rüşd, bu büyük filozofun hemen hemen bütün eserlerine küçük, orta ve büyük olmak üzere üç ayrı türde şerh yazmıştır. Bu şerhler erken dönemde hem İbraniceye hem de Latinceye çevrilmiş, yüzyıllar boyu hem Ortaçağ Avrupa hem de Yahudi düşüncesini derinden etkilemiştir. Batıda İbn Rüşd'ün etkisi, Batı İbn Rüşdçülüğü adı altında bütün Avrupa'yı sarmıştır. Elinizdeki metin, İbn Rüşd'ün, Aristoteles'in *Metafizik* eserine yazdığı büyük şerhin ikinci kitabı olan 'Büyük Alfa Kitabı'nın çevirisidir.¹ Kitabın ilk kısımlarının ne çevirisi ne de şerhi bulunmamaktadır. Bunun yanında, Latince ve İbranice çevirilerinde de büyük şerhin eksik kısımlarına rastlanmış değildir.

Eserin tek Arapça elyazması, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.² İbn Rüşd'ün kullandığı Büyük Alfa Kitabı'na ait Arapça metin, Nazîf b. Eymen tarafından çevrilmiştir. Bu kitap A.5, 987a6'dan yani 5. Kitabın sonundan itibaren başlamaktadır.³

¹ İbn Rüşd, *Tefsîr Mâ ba'de't-Tabîa*, neşr. Maurice Bouyges, Beyrut: Dârul-Maşrık, 1990.

² Bkz. *MS Leiden*, Universiteitsbibliotheek, Or. 2074. Elyazmanın tanıtımı için bkz. Maurice Bouyges, *Notice, Averroès, Tafsîr Ma Ba'd at-Tabiat*, s. xxvii vd.

³ Büyük Alfa Kitabı ile ilgili olarak bkz. Amos Bertolacci, "The Arabic Version of the Book Alpha Meizon of Aristotle's Metaphysics and the Testimony of MS. Bibl. Apostolica Vaticana, Ott. Lat. 2048", *Les Traducteurs au Travail. Leur Manuscrits et Leur Méthodes*. ed. J. Hamesse, Turnhout: Brepols Publishers, 2001, s. 173 vd.; Bertolacci, "On the Arabic Translations of Aristotle's Metaphysics", *Arabic Sciences and Philosophy*, 15, 2005, s. 253 vd.; Richard Walzer, "On the Arabic Versions of Books A, α and Λ of Aristotle's Metaphysics", *Harvard Studies in Classical Philology*, 63, 1958, ss. 217-31.

İlk dönemde yapılan çeviriler dilsel açıdan sorunlar barındırmaktadır. Yunanca felsefî kavramların Arapçası henüz oluşmadığından, gündelik dilden aktarım yapılmış ve kimi zaman da bu terminoloji kullanımı yanlışlığa neden olmuştur. Bu nedenle çevirilerin bazılarında Yunanca kavramlar olduğu gibi Arapçaya aktarılmış ve Arapçalaştırılmıştır. Sözgelimi, Yunancadan Arapçaya yapılan ilk çevirilerde element (στοιχείον) terimi ‘unsur’ (عنصر) yerine Yunanca sözcük ‘ustukus’ (أستقس) biçiminde Arapçaya aktarılmıştır.

Yunanca metindeki ‘idealar’ (εἶδη) terimi, Arapçaya ‘türler’ demek olan ‘envâ’ (أنواع) olarak çevrilmiştir. Bu çeviri kimi zaman isabetli olsa da yer yer yanlışlığa neden olabilmektedir. Her ne kadar Arapça çeviri Platon’un *İyi İdeası* için ‘cins’ sözcüğünü ve diğer idealar içinse, her birinin bu ideadan pay almaları ve onun altında toplanmaları nedeniyle ‘tür’ sözcüğünü kullansa da, mantıkta kullanılan cins-tür ayrımı üzerinden yapılan bu ayrıştırma ideaların anlaşılmasına neden olmaktadır. Yine Arapça çeviride ‘matematiksel nesneler’ (τὰ μαθηματικά) yerine ‘matematiksel türler’ (الأنواع التعليمية) ifadesini kullanmıştır. Bu pasajla ilgili olarak İbn Sînâ’nın ‘matematiksel şeyler’ (الأمور التعليمية) ifadesi konuyu daha doğru olarak anlatmaktadır.⁴

Arapça *Metafizik* çevirisiyle Aristoteles’in metni kimi zaman birbirini tutmamaktadır. Örneğin, asıl metinde geçen Kratylos adı çeviride Demokritos olarak yer almaktadır. Kratylos ise Platon’un hocası ve arkadaşısıdır. Şehristanî’nin aktardığı pasajlarda da doğru olarak Kratylos adı geçmektedir.⁵ Yine, Sokrates ile ilgili olarak, onun tümellerle

⁴ Bkz. *Kitâbu’ş-Şifâ, el-İlâhiyyât / Metafizik*, Tr. çev. Ekrem Demirli & Ömer Türker, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004-5, II, 56. Ayrıca bkz. Bertolacci, “On the Arabic Translations of Aristotle’s Metaphysics”, s. 262.

⁵ Bkz. *Kitâbu’l-Milel ve’n-Nihal*, ed. William Cureton, London: The Society for the Publication of Oriental Texts, 1842-6, II, 288. Türkçe çeviri için bkz. *Milel ve Nihal: Dinler, Mezhepler ve Felsefî Sistemler Tarihi*, çev. Mustafa Öz, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2011, s. 311. Şehristanî ve Nazîf

ilgilenmediği belirtilmektedir. Oysa Aristoteles'in metninde Sokrates'in tümelleri ahlâkî olanda aradığından bahsedilmektedir.⁶ Aleksandros, şerhinde Sokrates'in doğal varlıklara değil de tümel kavram ve tanımlara yöneldiğini söylemiştir.⁷ Thomas Aquinas da Sokrates'in duyulur şeylerin bilinmesiyle ilgilenmediğini, fiziksel şeylerin doğasını araştırmayıp ahlâkî şeylere yöneldiğini ve ahlâk alanındaki araştırmalarından yola çıkarak tümel bilgiyi ve tanımı elde ettiğini söylemektedir.⁸

Metnin son kısmında, Platon'un Yunanca 'idealar' (εἶδος / ἰδέα) teriminin karşılığı olarak Arapçada genellikle kullanılan 'müsül' (مثل) sözcüğü 'ilkörnekler' anlamında kullanılmakta, idealar için ise 'suver' (صور) sözcüğü önerilmektedir. İbn Rüşd, Platon'un ideal dünya ile real dünya arasında ara varlık olarak Pythagorasçılardan ödünç aldığı matematiksel şeyleri kullandığını bilmekte ve idelarla matematiksel nesneler arasında şerhinde o da böyle bir ayrım yapmaktadır. Yine Latince çeviride de aynı hassasiyetin gözetilmiş olduğu, idealar yerine 'forma' ve prototipler yerine de 'exemplaria' sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir.⁹

Yine çevirmen, onuncu bölümün başında, Aristoteles'in ilk filozofların yaptığı felsefe için 'ilksel felsefe' adını verdiği kısmın çevirisinde 'metafizik' anlamındaki 'ilk felsefe' te-

nüshalarının Aristoteles'in asıl metniyle karşılaştırmalı tablosu için bkz. Bertolacci, "On the Arabic Translations of Aristotle's *Metaphysics*", ss. 264-6.

⁶ "Öte yandan Sokrates, ahlâksal konularla meşgul olmakta ve bir bütün olarak doğal dünyayı bir yana bırakıp tümeli bu ahlâksal konularda aramaktaydı." Aristoteles, *Metaphysica*, 987b1-3.

⁷ Alexander of Aphrodisias, *On Aristotle's Metaphysics 1*, trans. W. E. Dooley, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1989, s. 77.

⁸ Bkz. *Commentary on the Metaphysics of Aristotle*, trans. John P. Rowan, Chicago: Henry Regnery Company, 1961, I, 1.10.152.

⁹ Bkz. *Aristotelis Stagiritae, Peripateticorum Principis, Metaphysicorum cum Averrois Cordubensis Commentariis*, C.6, 23B.

rimini kullanmış, İbn Rüşd de şerhinde aynı yanlışı tekrarlamıştır.¹⁰ Onun gibi bir filozofun, Presokratik filozofların neden anlayışlarının maddî nedenden öte gitmediğini bilecek ve onları şerh ederek, bu felsefeyi eleştirmektense gerçek felsefenin bu olduğu gibi yanlış bir çeviriye aldanması gerçekten tuhaftır.

Büyük Alfa Kaynakçası

Alexander of Aphrodisias, *On Aristotle's Metaphysics 1*, trans. W. E. Dooley, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1989.

Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996.

Aristoteles, *Metafizik*, çev. Y. Gurur Sev, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2015.

Aristotelis Metaphysicorum Libri XIII cum Averrois Cordubensis in Eosdem Commentariis et Epitome, trans. Michael Scotus, *Aristotelis Opera cum Averrois Commentariis*, Venetiis: Apud Iunctas, 1562.

Aristotelis Opera Omnia Graece et Latine cum Indice Nominum et Rerum, ed. Constantine Paleocappa, Parisiis: Firmin-Didot et Sociis, 1883.

Aristotle, *Metaphysica*, trans. David Ross, *The Works of Aristotle*, vol. VIII, Oxford: Clarendon Press, 1928.

Aristotle, *Metaphysics*, trans. Hugh Lawson-Tancred, London: Penguin Books, 1998.

İbn Rüşd, *Tefsîr Mâ Ba'de't-Tabîa*, neşr. Maurice Bouyges, Beyrut: Dâru'l-Maşrık, 1990.

MS Leiden, Universiteitsbibliotheek, Or. 2074, Cod. Arab. 1692.

Şehristânî, *Kitâbu'l-Milel ve'n-Nihal*, ed. William Cureton, London: The Society for the Publication of Oriental Texts, 1842-6.

¹⁰ Bkz. *Metaphysica*, 993a15; *Tefsîr Mâ ba'de't-Tabîa*, Harfu'l-Elifi'l-Kubrâ, C.50.c, I, 161.

Bütün insanlarda doğal olarak bilme arzusu vardır.

Duyularımızdan aldığımız zevk bunun işaretidir.

(*Metafizik*, A.1, 980a21)

أرسطو طاليس

ما بعد الطبيعة

المقالة المرسومة بالألف الكبرى

ARISTOTELES

METAFİZİK

BÜYÜK ALFA KİTABI

Metafizik Büyük Alfa Kitabı

القسم الخامس

وضعوا مبدا كل نوع الاجسام شيئا واحدا كانه نوع هيولانى فاما قوم فانهم وضعوا هذه العلة وازافوا اليها الشئ الذى عنه تكون الحركة وهذه جعلها بعضهم ثنتين وبعض واحدة

الى وقت الايطاليين وتكلم فى هذه الاخرون غير هولاء كلاما يسيرا غير انه كما قلت من ان الذين يجعلون العلل ثنتين يختلفون فى العلة الاخرى لان بعضهم يقول انها واحدة وبعض ثنتان اعنى الشئ الذى عنه تكون الحركة

فاما الفيثاغوريون فقالوا ان المبادئ اثنان على هذه الجهة بعينها وهى التى وضحت لهم والذى يختصون به فالقول بالنهاية والواحد وغير المتناهى ولم تجر عادتهم بتسمية شئ اخر طبيعة مثل النار والارض وما اشبه ذلك بل غير المتناهى نفسه والواحد بعينه جوهر ومن هذه فاللاتى يضعونها ويعدونها

واستعملوا النظر البسيط جدّا فى تحديدهم الظاهر والموجود الاول بالحد الذى ذكروه وهذا هو الذى كانوا يظنون انه جوهر الامر مثل ان يظن انسان ان الضعف والاثنينية شئ واحد بعينه لان الضعف اقدم من الاثنينية لكن ليس بالوجه الذى به يكون الشئ ضعفا فعليه بعينه يكون اثنين فان لم يكن ذلك كذلك كان الواحد كثيرا وهذا هو الذى عرض لاولائك وقد يوجد من المتقدم والمتاخر اشياء اخر مثل هذه

BEŞİNCİ BÖLÜM¹

[987a6-9] Bazı filozoflar her bir cisimsel türün ilkesinin maddî tür gibi bir şey olduğunu kabul etmişlerdir. Bu filozoflardan bir kısmı bu ilkeyi neden olarak kabul etmiş ve hareketin, kendisinden kaynaklandığı şeyi buna eklemiştir. Bu nedenle bu filozoflardan kimi ilkeyi iki olarak ele alırken, kimi de tek olarak ele almıştır. {...}

[987a9-13] İtalya Okulu'na gelinceye kadar, doğa filozoflarının dışındakiler bu konuda sıradan şeylerden bahsetmişlerdir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz üzere, iki nedeni kabul eden filozoflar, bir diğer neden, yani hareketin kendisinden kaynaklandığı şey hakkında farklılaşmışlardır. Çünkü onların bir kısmı ilkenin tek olduğunu ve bir kısmı ise iki olduğunu öne sürmüştür. {...}

[987a13-9] Pythagorasçılar da yine aynı şekilde iki ilkenin var olduğunu söylemişler, ancak ilkeleri, kendileri açısından açık ve kendilerine özgü bir şekilde sonluluk ve bir ile sonsuzluk olarak kabul etmişlerdir. Onlar ilkeyi ateş, toprak ve benzeri doğal bir şey olarak adlandırmamışlar, aksine sonsuzluk ve bir olanın bizzat kendisini töz olarak almışlardır. Bu bakımdan onları ilke olarak kabul etmişler ve öylece varsaymışlardır. {...}

[987a21-8] Onlar, sözünü ettikleri şekilde görüneni ve ilk varlığı tanımlamaları hususunda gerçekten basit bir araştırma yapmışlardır. Bu, şeyin tözü olduğunu sandıkları şeydir. Örneğin, çift olma iki olmadan önce geldiği hâlde, bir kimsenin, çift olmayla iki olmayı aynı sanması. Ancak bir şeyin aynı yönden hem çift hem de iki olmasının imkânı yoktur. Eğer böyle olmazsa, bir olan çok olmuş olur, ki bu, onların ortaya koydukları bir sonuçtur ve de önce ve sonra gelenden bunun gibi birçok şey ortaya çıkar.

¹ Eserin baş tarafının (980a1-987a5) Arapça çevirisi bulunmamaktadır.

القسم السادس

ومن بعد ما ذكر من انواع الفلسفة وجدت فلسفة افلاطون وكانت تتبع تلك فى الكثرة واما فى الاحاد فكانت فلسفته فيها بحسب رأى الاطاليين وكان اول ما حدث بعد ديمقراطيس اراء الهرقليين فى ان سائر الموجودات دائمة السيلاان وانه ليس فيها علم وهذه الاراء فعلى هذا اخذها باخرة فاما سقراط فانما تكلم فى الاخلاقيات ولم يتكلم بشىء فى الطبيعة الكلية فاما يقبل ذلك لانه اخذ ان كون هذا على مثال كون الاشياء الباقية وليس فى المحسوسات شىء ثابت ولا يمكن ايضا ان يكون للمحسوسات حد ما تشترك فيه اذ كانت دائمة التغير وسمى اللاتى هى للموجودات واحدة بعينها صورا واما جميع المحسوسات فانها انما تقال بهذه ومن اجلها والكثرة المتواطئة فى الاسم مشتركة فى النوع الا انه زاد اشتراك الاسم واما الفيثاغوريون فعلى طريق التشبيه قالوا ان الموجودات هى الاعداد واما افلاطون فانه زاد اشتراك الاسم فاما الاشتراك او التشابه الذى بين الانواع ايها كان فانهم تركوا الفحص العام عنه وانما عاندوا فى المحسوسات والانواع التعاليمية التى يقولون انها متوسطة فيما بين الامور اما المحسوسات فمنها ما هو دائم غير متحرك واما الانواع فهى التى توجد الى كثرة والنوع فهو هو الشىء الموجود لكل واحد والنوع ايضا سبب الاشياء الاخر

ALTINCI BÖLÜM

[987a29-b2] Anlatılan felsefe okullarından sonra Platon'un felsefesi ortaya çıkmıştır. Onun felsefesi, pek çok konuda bu okulları izlemiş, ancak bazı konularda İtalya filozoflarının görüşlerini benimsemiştir. Demokritos'tan² sonra ortaya çıkan ilk şey, varlıkların devamlı bir akış içerisinde olduğunu ve bunlar üzerine bir bilginin oluşturulamayacağını savunan Herakleitosçuların görüşleridir, bu nedenle Platon bu görüşleri sonradan da benimsemiştir. Sokrates ise ahlâkî konulardan bahsetmiş, tümel doğayla ilgili bir şey söylememiş, Platon da onun öğretisini kabul etmiştir.

[987b4-19] Platon bu görüşü kabul ederek, duyulur şeylerde sabit bir şey olmadığı hâlde, ideaların varlığını başka şeylerin varlığı gibi ele almıştır. Yine değişim sürekli olduğundan, idealar için ortak olan tanımın duyulur şeyler için de tanım olmasının imkânı yoktur. Varlıklar için bir ve aynı olan şeyler idealar diye adlandırılmıştır. Bütün duyulur şeyler ise idealardan dolayı onlarla aynı adı almışlardır. Ad bakımından uygun olan pek çok şey tür bakımından da ortaktır, ancak Platon [yalnızca] ad ortaklığını eklemiştir. Pythagorasçılar benzetme yoluyla varlıkların sayılardan oluştuğunu söylerken, Platon ise buna ad ortaklığını eklemiştir. İster ad ortaklığı isterse türler arasında varolan benzerlik olsun, onlar bu konu hakkında kapsamlı araştırma yapmaktan geri durmuşlar ve hem duyulurlar hakkında hem de şeyler arasında aracı varlık olduğunu varsaydıkları matematiksel türler konusunda ısrarcı olmuşlardır. Duyulur şeylerin bir kısmı harekete konu olmayan sürekliliği olan şeylerken, türler ise birden çok şeye [yüklem] olan şeylerdir. Tür, her bir şeyin varolduğu şeydir ve yine tür, diğer şeylerin nedenidir. {...}

² Demokritos yerine asıl metinde Kratylos adı geçmektedir.

والتي من تلك على طريق الاشتراك فى الواحد فهى الانواع فاما من قال ان الواحد جوهر وليس شىء اخر موجود يقال انه واحد فقد قال قريبا من قول الفيثاغوريين من ان الاعداد سبب جوهر الاشياء الاخر فان هذا هو رأى اولئك

ومنهم من جعل بدل غير المتناهى الاثنين كوحدة ومنهم من جعل غير المتناهى من الكبير والصغير وهذا فخاص ومنهم من جعل الاعداد من المحسوسات ومنهم من قال ان هذه الامور هى الاعداد وليس يجعلون الاشياء التعاليمية فيما بين هذه فاما من صير الواحد والاعداد غير الامور وليس كما فعل الفيثاغوريون فانما تطرقوا الى الانواع بالفحص عن الحدود ولم يكن للاوائل صناعة الجدل واما من جعل الطبيعة الاخرى الثنائية من قبل ان الاعداد سوى الاوائل تتولد عنها تولدا طبيعيا كما يتولد الشىء عن مماثله واما التى تعرض فانها بعكس ذلك فالقول بان هذه من الهىولى يجرى على الصواب

والنوع يختلف فى انه واحد ويفعل الكثرة وكذلك الذكر يكون فيه الكثرة فهذه امثلة وتشبيهات المبادئ التى كان يقول بها اولئك فاما افلاطون فانه حدها على هذا النحو فى كتابه فى المطالب وهو ظاهر مما قيل انه انما استعمل علتين وهما ماهية الشىء والتى على جهة الهىولى فان الانواع هى علة ماهية الامور الباقية فاما الانواع فانها الواحد والشىء الذى هو الهىولى الموضوع التى فيها توجد الانواع ومنها ما يقال انها فى الانواع فان ماهية الثنائية الكبير والصغير ...

[987b21-25] Bir olanda ortak olma bakımından bu şeylerden olanlar, türlerdir. Bir olanın töz olduğunu söyleyen ve kendisine bir denilen başka bir şeyin bulunmadığını ileri süren kimse (Platon), Pythagorasçıların sayıların şeylerin tözünün nedeni olduğu yönündeki görüşlerine yaklaşmış olur. Çünkü bu, onların görüşüdür.

[987b25-988a2] Onlardan bir kısmı tıpkı bir gibi, iki olanı sonsuz olanın yerine geçirmiş ve bir kısmı da kendilerine özgü olarak, sonsuz olanın büyük ve küçük olandan ibaret olduğunu ileri sürmüştür. Kimisi sayıları duyulur şeylerden ibaret görürken, kimisi de bu duyulur şeylerin sayılar olduğunu ileri sürüp matematiksel şeyleri bunlar arasında aracı varlık olarak görmemişlerdir. Bir olanı ve sayıları şeylerin dışında görenler ise, Pythagorasçılar gibi yapmamışlar, tanımları araştırmak suretiyle türlere yönelmişlerdir. [Çünkü] önceki filozoflarda diyalektik sanatı yoktu. İki olan başka bir doğayı ele alan kimse, bunu, tıpkı bir şeyin kendi benzerinden çıktığı gibi tek sayılar dışında [diğer] sayıların kendilerinden doğal olarak çıktığı bir şey olarak ele almıştır. Oysa gerçek bunun tam tersidir, çünkü onlar, şeylerin maddeden çıktığını doğru kabul etmişlerdir. {...}

[988a4-16] Tür, bir olmada ve çokluğu meydana getirmede farklılık gösterir. Erkekçe çokluğun bulunması da bu şekildedir. Bu onların ifade ettiği ilkelerin örnekleri ve benzerleridir. Platon türü, problemlerle ilgili kitabında³ bu şekilde tanımlamıştır. İfade edilenlerden açıkça anlaşılmalıdır ki, Platon şeyin mahiyeti ve maddî olan şey diye iki neden kullanmıştır. Çünkü türler bütün diğer şeylerin mahiyetinin nedenidir. Türlerin nedeni bir olandır ve maddî olan şey ise, bir yandan türlerin içinde olduğu şeyi ve diğer yandan birinin türlere yüklem olduğu şeyi konu edendir, bu da ikiliğin yani büyük ve küçük olanın mahiyetidir.

³ Büyük olasılıkla *Timaios* adlı eser.

وايضا فانه اعطى ان السبب فى الجيد والمحمود الاسطقسات كل واحد منها للباقية وهى الاشياء التى قلنا ان البحث وقع عنها فى الاوائل

القسم السابع

وخليق ان يكون جميع هؤلاء يشهد لنا لانه لا يمكنهم ان يزدوا علة اخرى ومع ذلك فانه بين ان البحث يقع عن المبادئ اما على جميع هذه الانحاء او على بعضها

القسم الثامن

فاما كيف تكلم كل واحد منهم فيها وكيف يمكن ان يشك بالشكوك التى يمكن ان يتشكك بها فى المبادئ فانا نقصد له من بعد هذا وسائر من وضع لكل طبيعة ما واحدة كانها هيولى وجعلوها جسمية ذات عظم فبين انهم يخطئون انواعا من الخطا لانهم انما وضعوا اسطقسات الاجسام فقط فاما الامور الغير جسمية فلا وراموا ان يتكلموا فى علل الكون والفساد وتكلموا ايضا فى سائر الاشياء كلاما طبيعيا الا انهم رفعوا علة الحركة وايضا فانهم لم يضعوا للجوهر علة اصلا ولا تكلموا فى ماهيته

Ayrıca Platon iyilik ve övgü konusunda [bu] öğelerden her birini diğerinin nedeni olarak sunmuştur. Bunlar, ilk filozoflar hakkında yapılan araştırmada belirttiğimiz şeylerdir. {...}

YEDİNCİ BÖLÜM⁴

[988b17-9] Tüm bu filozofların başka bir neden ekleme imkânları olmadığı için, bize tanıklık etmeleri yerinde olur. Bununla birlikte, ister bu tarzların hepsi ister bir kısmı hakkında olsun, araştırmanın ilkeler hakkında yapıldığı açıktır. {...}

SEKİZİNCİ BÖLÜM

[988b20-9] Şimdi filozoflardan her birinin ilkeler hakkında ne şekilde görüş belirttiğine ve ilkelere ilişkin ileri sürülebilen güçlüklerin nasıl mümkün olacağına gelince, işte biz bundan sonra bu konu üzerinde duracağız. Bütün için, maddeymiş gibi herhangi bir tek doğa varsayıp bu doğayı da büyüklüğü olan cisimsel bir şeymiş gibi kabul edenlerin çeşitli yanlışlara düştükleri ortadadır. Çünkü onlar, yalnızca cisimlerin öğelerini varsaymışlar, cisimsel olmayan şeyleri varsaymamışlardır. Oluş ve bozuluşun nedenlerinden bahsetmek istemişler ve diğer şeylerle ilgili olarak da doğal bir açıklama yapmışlar, ancak hareketin nedenini ortadan kaldırmışlardır. Yine töz için asla bir neden varsaymamış ve onun mahiyetinden bahsetmemişlerdir.

⁴ 988a17-b17 arasındaki metnin çevirisi bulunmamaktadır.

ومع ذلك فيقولون بسهولة ان الاجسام البسيطة هي المبدأ لانهم لم يعتمدوا عند فحصهم عن كون بعضها من بعض سوى الارض اعنى النار والماء والهواء الا ان بعضها انما كان عن بعض على طريق الاجتماع وبعض على طريق الافتراق وهذه كانت حالها فى الاول فاما باخرة فانها تختلف اختلافا كثيرا

فاما الراى الذى هو الزم هذه الاراء كلها للنظام فهو القول بانها تكون عن الامتزاج الاول وهذا فهو من اصغر الاجسام ولذلك صار جميع من قال ان المبدأ نار يقرون بذلك ويقولون به وعلى هذه الجهة يعترف كل واحد منهم ان حد الاسطقس هو هذا اعنى انه ذاك الشئ من الاجسام الذى رتبته اخيرا

واما الذين قالوا ان الاسطقس واحد وانه الارض فظاهر من امرهم انهم انما قالوا بذلك بسبب كبر الاجزاء واما الاسطقسات الثلاثة فان كل واحد منهم يختص بواحد منها فبعض قال انه النار وبعض الماء وبعض الهواء وليس يقولون ان الارض كان عنها شئ كما كان يقول كثير من الناس ان جميع الاشياء ارض واسيودس يقول ان الارض هي المبدأ الاول للاجسام وكان يعتقد ان ذلك امر مشهور وبحسب هذا القول لا يكون احد ممن قال من هذه بالنار فقط ولا احد ممن وضع ان الهواء اكثف من النار والطف من الماء قد قال قولاً صواباً فان كان الذى كونه اولاً اخيراً فى الوجود بالطبع والمنطبخ والتمميز كونه اخيراً كان القائل بان الماء قبل الهواء والارض قبل الماء قد قال على العكس

[988b29-34] Bununla birlikte onlar kolaylıkla basit cisimlerin ilke olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü onlar, araştırmaları sırasında toprak dışındaki basit cisimlerden birinin diğerinden oluşmasına dayanmamışlar, yani ateş, su ve havayı ilke kabul etmişlerdir. Ancak, bu ilke kabul edilen cisimlerden biri diğerinden birleşme yoluyla meydana gelirken, bir başkası ayrışma yoluyla meydana gelir. Bu, basit cisimlerin ilk andaki durumudur. Daha sonraki durumlarında ise çok farklılaşırlar.

[988b34-989a5] Tüm bu görüşlerin düzenlilik bakımından en gerekli olanı, öğelerin cisimlerin en küçüğünden meydana gelen ilk karışımdan oluştuğu yönündeki görüştür. Bu nedenle ilkenin ateş olduğunu söyleyenlerin tümü burada karar kılmışlar ve bu görüşü sürdürmüşlerdir. Bu yönüyle onlardan her biri, öğenin tanımının bu, yani konum bakımından sonra gelen cisimlerden o şey olduğunu itiraf etmişlerdir.

[989a5-18] Öğenin bir olup onun toprak olduğunu söyleyenlere gelince, onların, parçaların büyüklüğü nedeniyle bu görüşü ileri sürdükleri açıktır. Diğer üç öge için ise, filozoflardan her biri bunlardan birini seçmiş, biri onun ateş olduğunu, biri su olduğunu, bir diğeri de hava olduğunu ileri sürmüştür. [Bu filozoflar], insanlardan pek çoğunun şeylerin hepsinin toprak olduğunu ileri sürmeleri gibi, toprağı kendisinden şeylerin meydana geldiği öge olarak ileri sürmemişlerdir. Hesiodos, toprağı cisimlerin ilk ilkesi olarak kabul etmiş ve bunun yaygın bir görüş olduğuna inanmıştır. Bu görüşe göre, yalnızca ateşi öge kabul edenle, ateşten daha yoğun ve sudan daha seyrek olan havayı öge sayan kimse, doğru bir görüş ileri sürmemiş olur. Öge, oluş bakımından önce olup doğası gereği varlık bakımından sonra ise, yine kaynaşmış ve [öğelerinden] ayrılmış olanın oluşumu da sonra ise, suyun havadan önce ve toprağın da sudan önce olduğunu söyleyen kimse, tersini söylemiş olur.

فليكن ما يقال للذين وضعوا العلة واحدة بأيها قيل من هذه الاقاويل التي ذكرت ونسلك هذه السبيل بعينها مع من وضعها اكثر من واحد مثل ابن دقليس فانه يقول ان الاجسام الهيولانية اربعة فان هذا تلزمه اشياء منها هذه باعيانها ومنها اشياء خاصة يعرض كونها ضرورة وقد تكلمنا في الاشياء التي نشاهدها تستحيل بعضها الى بعض اذ كانت لا تبقى على حالة واحدة دائما كالنار والارض والجسم نفسه وقد تكلمنا ايضا في القول في الامور الطبيعية فيها وفي علة المتحركات على وضع العلل واحدة او اثنين ولم يصب ولا قال قولاً مستويا من رفع الاستحالة جملة وبالكلية وذلك انه يلزم ضرورة من قال بهذا القول الا يكون من حار بارد ولا من بارد حار لان الشيء الواحد لا يقبل المتضادات فيجب لذلك ان تكون الطبيعة الكائنة واحدة بعينها نارا او ماء هذا ما لا يقوله ذلك

فاما انكساغورس الذي يرى ان الاسطقسات اثنين فانه يعتقد ذلك خاصة من قول هو نفسه لم يتبينه واتبع خُذعاً تقود الى ذلك ضرورة ومن السمج ان يصير الوجود بحال والقول فيه على خلافها كل الاشياء مختلطة بالمبدا فيلزم ان تكون اولا غير مختلطة وليس اختلاط الاشياء من اجل الصغر ومع ذلك فان الانفعالات والعوارض تفارق الجواهر لان اختلاطها و مفارقتها تكون معاً والذي يوتر اتباع الحق فيما يقوله فان الصواب يلوح في اقاويله

[989a18-30] Hangi neden olursa olsun, tek bir neden olduğunu varsayan filozoflar hakkında sözünü ettiğimiz değerlendirmeler bunlardan ibarettir. Aynı durum, nedeni birden fazla kabul eden filozoflar için de geçerlidir. Örneğin, Empedokles maddî cisimlerin dört olduğunu ileri sürmüştür. Bu durumda, [kendisinden önceki] filozofların güçlükleri aynıyla onun için de bağlayıcı olduğu gibi, kendisine özgü birtakım güçlükler de vardır. Ateş, toprak ve bizzat cisim gibi sürekli olarak tek bir durumda kalmamaları nedeniyle, biri diğerine dönüşebilen, gördüğümüz şeylerden bahsettik. Bunlar içerisinde doğal şeylere dair görüş hakkında nedenleri bir ya da iki olarak varsayan hareketli şeylerin nedeninden de bahsettik. Empedokles, bütünüyle dönüşümü ortadan kaldırması nedeniyle, ne doğru söylemiş ne de uygun bir görüş ileri sürmüştür. Böylece, bu görüşü ileri süren kişi için, sıcaktan soğukun ve soğuktan da sıcakın çıkamayacağı görüşü, zorunlu olarak bağlayıcı olacaktır. Çünkü tek bir şey zıtlıkları kabul etmez. Bu durumda, oluşan doğanın, ister ateş ister su olsun, bir ve aynı doğa olması gerekir, ki bu da onun kabul etmediği bir görüştür.

[989a30-b6] Öğeleri iki olarak kabul eden Anaksagoras, kendine özgü bir tarzda bu görüşe inanmış, ama bunu hiç açıklamamıştır. O, buna zorunlu olarak sevk eden bir safdilliğin ardından gitmiştir ve onun, varlığın bir şekilde oluştuğunu söyleyip de varlığa ilişkin görüşlerinin öğelere dair görüşlerine aykırı olması, kötü bir durumdur. [Anaksagoras'a göre] her şey ilkeyle karışmış şekildedir, çünkü bu, en baştan o şeylerin karışmamış olmasını gerektirir ve şeylerin karışımı küçük olmaktan dolayı değildir. Bununla birlikte, edilgiler ve ilinekler tözlerden ayrıktır, çünkü onların karışması ve ayrışması birlikte olur. Öyle ki, Anaksagoras'ın görüşlerindeki hakikatin izi sürülürse, onlardaki doğruluk kendini gösterecektir.

فاما انه ليس فى الاصل شىء متميز فذلك ظاهر اذ ليس يصدق ان يقال فى ذلك الجوهر انه بحال من الاحوال اقول انه ليس بابيض ولا اسود ولا اذكن او بلون اخر بل بلا لون ضرورة وفيه سلب هذه الالوان كلها وكذلك هو غير ذى خلط من الاخلاط ولذلك بعينه لا يكون فيه شىء من المتشابهة الاجزاء ولا يظن انه ذو كيفية ولا كمية ولا شىء اخر البتة لان الذى يقال على شىء من الجزئيات فتلك انواع له وذلك غير ممكن ان يكون بياض

كل الاشياء مختلطة فيجيب هو حينئذ ويقول ان كل الاشياء مختلطة ما خلا العقل وانه وحده خالص غير مختلط فمن هذه الاشياء يلزم ان يقول فى المبادئ مرة انها واحدة وانه بسيط وغير مختلط كما وضعنا انه غير المحدود من قبل ان يتحدد وينحصر بنوع ما فيكون من قال بالقول الاخر او بشىء يقاربه لم يقل قولا صوابا ولا واضحا وخاصة الذين ذكرناهم الان لآكن هذه الاقاويل انما تليق بالكلام فى الكون والفساد والحركة فقط وهذا البحث عن هذا الجوهر والمبادئ والعلل كاف ومن جعل نظره فى جميع الموجودات يقول الموجودات منها محسوس ومنها غير محسوس ومن البين انهم بهذا الوجه الذى وضعوه نظرهم فى كلى الجنسين فلذلك ان اراد مريد ان يختبر ما قالوه ليعلم هل ما قالوه صواب او غير صواب قدر على ذلك من البحث الذى نبثه الا

[989b6-13] Aslında hiçbir şey ayrılmış değildir, dolayısıyla töz hakkında bir şey söylemenin hiçbir biçimde doğru olmadığı açıktır. Demek istediğim, o ne beyaz, ne siyah, ne gri, ne de başka bir renktedir, aksine zorunlu olarak renksizdir ve tüm renklerden soyutlanmıştır. O herhangi bir karışıma sahip değildir ve bunun için onda parçaları birbirine benzeyen bir şey de yoktur. Onun nitelik ve niceliğe sahip olduğu ve başka herhangi bir şey olduğu düşünülemez, çünkü tikellerden bir şeye yüklenen, o şey için türdür ve bunun {...} olması mümkün değildir.

[989b13-29]

Her şey karışım[dan ibaret] ise, o zaman [Anaksagoras'ın] bir, saf ve karışım olmayan aklın dışında her şeyin karışım olduğunu söylemesi gerekir. Bu karışık şeylerden hareketle, bir açıdan ilkelerin bir olduğunu ve bu bir olan ilkenin, bir tür tanımlanma ve sınırlanma bakımından tanımsız olduğunu varsaydığımız üzere, yalın ve karışmamış olduğunu söylemesi gerekir. Dolayısıyla bunun dışında başka ya da ona benzer bir görüş ileri süren kimse, özellikle de şimdi bahsettiğimiz filozoflar, doğru ve açık bir görüş ileri sürmemiş olur. Ancak bu görüşler, oluş ve bozuluş ile hareket bakımından söz etmeye değerdir. [Şimdiye kadar] töz, ilkeler ve nedenlere dair yapılan bu incelemeler yeterlidir. Varlıklar hakkında araştırma yapan kimseler, varlıkların bir kısmının duyulur ve bir kısmının da duyulur olmayan şeyler olduğunu kabul edecektir. Açıktır ki, onlar, iki tümel cins hakkındaki araştırmalarını varsaydıkları bu yolla ortaya koymuşlardır. Bundan dolayı, eğer bir kimse onların görüşlerinin doğru mu yoksa yanlış mı olduğuna dair bilgi edinmek için görüşlerinden haberdar olmak isterse, buraya kadar yapmış olduğumuz araştırmayla yetinmelidir.

اما الذين يدعون فيثاغوريين فانهم يستعملون المبادئ والاسطقسات استعمالا مبائنا لما يستعمله المتكلمون فى الطبيعيات وسبب ذلك انهم لم ياخذوا هذه الاسباب من المحسوسات فان الامور التعاليمية من الموجودات هى بلا حركة سوى ما كان منها فى التنجيم وهؤلاء يتشاجرون دائما ويتكلمون فى الطبيعة ويراعون ما يعرف من السماء وأجزائها والافعال والانفعالات ولوازم هذه ويدفعون اليها المبادئ والاسباب كيما يعدون لنا فى الطبيعيين فان الموجودات انما هو ما كان منها محسوسا وتأخذ الشيء الذى يسمى سماء ويقولون فى الاسباب والمبادئ اقاويل كثيرة على ما ذكرنا

فلتترقى الى ما هو اعلى من الموجودات وخاصة ما كان منها يليق به الكلام الطبيعى فنقول ان الحركة على نحو من الانحاء منها ذات نهاية ومنها غير ذات نهاية وليس يقولون شيئا فى الموضوع والزوج والفرد

وكيف يمكن ان يكون كون وفساد من غير حركة واستحالة والافعال المختلفة التى تكون من السماء وان سلم لهم او بان انه يكون من هذه الاشياء عظم فعلى اى نحو تراه يكون لان من الاجسام ما هو خفيف ومنها ما له ثقل سوى التى وضعوها وقالوا ليس شئ اولى منها وهى الاجسام التعاليمية والمحسوسة فلذلك لم يقولوا فى النار وما شابهها من الاجسام ولا اراهم قالوا ايضا فى المحسوسات قولاً لاثقاً بها

[989b29-990a6] Pythagorasçılar, ilkeleri ve öğeleri doğa filozoflarının kullandığından farklı bir şekilde ele almışlardır. Bunun nedeni, onların bu nedenleri duyulur şeylerden almamalarıdır, çünkü astronomi biliminde kendilerinden oluşan şeylerin dışında, matematiksel nesneler sınırına giren varlıklar hareketsizdirler. Anlattığımız üzere, Pythagorasçılar sürekli tartışır, doğa hakkında konuşur, gökyüzü ve onun parçaları, fiiller, edilmeler ve bunlara bağlı şeyler hakkında bilinenleri gözlemler ve onları ilke ve nedenler durumuna yükseltirler. Bunun için de bize göre onlar doğa filozofları sayılırlar. Çünkü varlıklar, gökyüzü diye adlandırılan şeyi kabul etmek suretiyle, onlardan duyulur olarak meydana gelir. Yine bu filozoflar, nedenler ve ilkeler hakkında pek çok görüşü kabul ederler.

[990a6-10] Şimdi en yüce varlığa, özellikle de doğal söylemine layık bir şeye doğru ilerlememiz ve herhangi bir yöne olan hareketin bir yönden özü sonlu ve diğer yönden özü sonsuz olana doğru olduğunu söylememiz gerekir. Pythagorasçılar ise konu, çift olma ve tek olma hakkında hiçbir görüş belirtmemişlerdir.

[990a10-8] Hareket ve dönüşüm olmaksızın bir oluş ve bozuluşun ve göklerde meydana gelen çeşitli hareketlerin olması nasıl mümkün olabilir? [Uzaysal] büyüklüğün bu şeylerden oluştuğu kabul edilse ya da böyle açıklansa bile, o büyüklük hangi tarzda olabilir? Çünkü kimi cisimler hafifken kimileri de ağırdır. Pythagorasçılar, matematiksel ve duyulur şeylerin dışında hiçbir birincil şeyin olduğunu varsayıp görüş belirtmezler. Bu nedenle, ateşten ve benzeri cisimlerden hiç söz etmemişlerdir ve yine duyulur şeyler hakkında buna ek olarak söyleyecekleri bir görüşleri yoktur.

وايضا كيف ينبغي ان نفهم ان انفعالات الاعداد اسباب وعلل والاعداد التي من السماء موجودة وخاصة وفي الازل والان وليس عدد اخر غير هذا العدد الذى منه كان قوام العالم فاذا ظنوا بشيء ما من الجزئيات ظنا كان على ما ظنوه ويقولون ان ما يكون فوق واسفل والجور والاختلاط والتمييز هو برهان لان كل واحد من هذه هو عدد فيلزم ان تكون الاعظام على هذا النحو متقومة من كثرة لان انفعال كل واحد منها يتبع كل واحد من الاماكن فتراه يكون هذا العدد الذى فى السماء وهو الذى يجب ان يعتقد انه كل واحد من هذه او شيء قريب منه فاما افلاطون فانه يقول انه غيره لانه يرى ان هذه واسبابها اعداد غير ان العلل معقولة وهذه محسوسة فلنترك الان اقاويل الفيثاغوريين ونكتفى بما ذكرناه فيها

القسم التاسع

فاما الذين وضعوا الانواع اسبابا فانهم اولا يلتمسون الاسباب من الموجودات وثانيا انهم ياخذون ان اعداد هذه متساوية حتى ان اراد انسان ان يعد لم يمكنه ان يصير الموجودات اقل كمالا يمكنه ان يصيرها اكثر فالانواع اذا متساوية او ليست باقل

[990a18-22] Aynı şekilde, sayıların edilmelerinin sebepler ve nedenler olduğunu ve göksel sayıların var olduklarını ve özellikle de hem ezelde hem de şimdi var olduklarını, yine evrenin kendisinden meydana geldiği bu sayının dışında başka bir sayı olmadığını nasıl anlamamız gerekir?

[990a22-9] Pythagorasçılar tikellerden bir şey hakkında düşündükleri için, [o şeyin] düşündükleri gibi olduğunu zannederler. Yukarıda ve aşağıda olan, haksızlık, karışım ve ayrışım olanın buna kanıt olduğunu söylerler, çünkü bunların her biri birer sayıdır. Öyleyse bu tarzda büyük-
lüklerin çokluktan oluşması gerekir, çünkü onlardan her birinin edilmesi bir yere bağlıdır ve bunun da göksel olan sayı olduğu görülür ve de onun, bunlardan her biri ya da ona benzeyen bir şey olduğuna inanılır.

[990a29-34] Oysa Platon onun başka bir şey olduğunu söylemektedir, çünkü o, bu tikel şeylerin ve onların nedenlerinin sayılar olduğunu, bununla birlikte nedenlerin akledilir ve bu tikel şeylerin ise duyulur şeyler olduklarını düşünmektedir. Şimdi Pythagorasçıların görüşlerini bir yana bırakalım ve onlar hakkında anlattığımız şeylerle yetinelim.

DOKUZUNCU BÖLÜM

[990a34-b5] Türleri nedenler olarak ortaya atanlara gelince, onlar öncelikle nedenleri varlıklar dünyasında aramışlar, sonra da bu varlıkların sayılarıyla [nedenleri] eşit sayıda almışlardır. Hatta insan saymak istese, varlıklar daha çok sayıda olduğunda mümkün olmadığı gibi daha az sayıda olduğunda da mümkün olmaz. Öyleyse türler ya eşit sayıdadır ya da [varlıklardan] daha az sayıda değildir.

وهولاء يتركون الشيء الذى منه تلتمس الاسباب ويعدلون عنه فان
فى كل واحد من هذه اسم مشترك وفى جواهر الاشياء الاخر
فيكون فى الكثرة واحد وفى هذه وفى الازلية ايضا

وايضا ليس يتبين بالانحاء التى تتبين وجود الانواع وان لهذه
وجودا وذلك لان بعضها لا يكون منه قياس ضرورة ومن بعضها
ليس يتبين لنا التى ظن بها انها انواع اما بحسب الاقاويل الماخوذة
من العلوم فانما تكون الانواع للاشياء التى هى علوم اما من
الواحد فى كثيرين واما من الموجبات واما من تصور شيئا فاسدا
من الفاسدات فانما ذلك خيال ما لهذه الاشياء

فاما المحققون للاقاويل فمنهم من يجعل الانواع من المضاف ولا
يرون ان شيئا بنفسه يكون جنسا ومنهم من يقول بالانسان الثالث
وهم يرفعون بالوحدة الاقاويل التى فى الانواع وخاصة التى يرى
القائلون بالانواع انها هذه ويلزم من ذلك الا تكون الاثنينية متقدمة
على العدد وهذا ايضا فمضاف الى شيء ثم هو يقال على نفسه
وسائر ما قال به قوم من الاراء فى الصور وزلوا فيه من قبل
المبادئ

وايضا فبحسب التصور بالعقل الذى قالوا انه الصور يلزم ان لا
تكون الصور للجواهر فقط بل ولاشياء اخر كثيرة لان المعقول
ليس انما هو للجواهر فقط بل ولما ليس بجوهر وكذلك العلوم
ايضا ليست مقصورة على الجواهر بل تكون علوم باشيء اخر
ومثل هذه اشياء كثيرة لا تحصى تلزمهم

[990b5-8] Platoncular, kendisinden hareketle nedenlerin ortaya konduğu şeyi terk etmişler ve onu [aramayı] bırakmışlardır. Bunlardan her birinin ve diğer şeylerin tözlerinin ortak bir adı vardır. Böylece, ister duyusal tözler isterse ezeli-ebedi şeyler olsun, çoklukta birlik meydana gelir.

[990b8-15] Yine, türlerin varlığının açıklandığı yöntemler bunların varlığı için belirgin değildir. Çünkü onlardan bir kısmından zorunlu çıkarım yapılamaz ve bir kısmından çıkarım yapılsa da türler oldukları sanılan şeyler bizim için açık değildir. Bilimlerden elde edilen kanıtlara göre, bilgileri olan şeylerin türleri de vardır. İster çoklar içindeki bir olsun ister bir olumlama olsun isterse bozuluşa konu olan şeylerden birinin tasavvuru olsun, bu yalnızca o şeylerin [zihindeki] bir imgesidir.

[990b15-22] Platon'un görüşlerini kabul edenlerin bir kısmı kendinde şeyin cins olduğunu kabul etmeyerek türleri görelili olandan elde etmiş, bir kısmı ise Üçüncü Adam kanıtını ileri sürerek, türler hakkındaki ilkeleri, özellikle de türlerin bu ilkeler olduğunu kabul edenlerin görüşlerini bütünüyle ortadan kaldırmışlardır. Bundan, iki olanın sayıdan önce gelmediği ve sayının da bir şeye görelili olduğu ve kendisine yüklem olduğu sonucu çıkmaktadır. İdealara dair görüş belirten ve bu konuda ilkeler bakımından çelişkiye düşenlerin görüşlerini de eklemek gerekir.

[990b22-7] Yine, Platoncuların idealar dedikleri aklı tasavvura göre, ideaların yalnızca tözlerin ideaları değil, aynı zamanda diğer pek çok şeyin de ideaları olması gerekir. Çünkü akledilir, yalnızca tözlerin aklediliri değil, aynı zamanda töz olmayan şeylerin de aklediliridir. Yine aynı şekilde bilgiler yalnızca tözlerle sınırlı değildir, başka şeylerle ilgili bilgiler de vardır. Bunun gibi, onları bağlayan pek çok şey vardır.

واما بحسب الضرورى وما ظن فيها بحسبه هل انواع الجواهر مختلطة فالضرورى ان تكون انواع مفردة لان حصرها ليس بطريق العرض بل يجب ان يكون كل واحد منها فى نفسه حاصرا اذ كان ليس يقال على موضوع اقول مثل ان يكون شيء فيه الضعفية فذلك الشيء فيه الازلية الا ان ذلك بطريق العرض لانه عرض للضعف ان كان ازليا والاشياء التى انواعها جواهر فهى فى هذا الموضع تدل على جواهر واما هناك فإى شيء كان الموجود قيل انه شيء ومع ذلك فواحد على كثيرين فان كان هو نوع الانواع وكان للمحصورة شيء تشترك فيه فما الشيء الذى يخص الثنائيات الفاسدة والثنائية هى للكثرة وذلك ان الثنائية ازلية وهى هى واحدة فتقال بالقياس الى شيء وعلى نفسها وان لم يكن النوع هو هو كانت هذه مشتركة الاسم ومتشابهة مثل ان يسمى مسم انسانا بقلياس وخشبة من غير ان ينظر الى معنى يشترك فيه

وقد يتحير الانسان تحيرا تاما فيما تستفيدة الاشياء المحسوسة والكائنة الفاسدة من الانواع الازلية اذ كانت ليست سببا لشيء من الحركات والاستحالات وكذلك حالها فى العلم ولا معونة فيها ايضا للامور الاخر ولا جواهر تلك من جواهر هذه وهذه ايضا ان لم يكن الواحد فى العمومة لم توجد وذلك مثل ان يظن ظان بان العلة فى الابيض ان البياض اختلط بالابيض غير ان هذا جيد التحريك وانكساغورث اولا وبعده اوطوكسس وقوم اخر قالوا ان من الاشياء السهلة جمع الكثيرة الى واحد ...

[990b27-991a8] İdeaların zorunluluğu ve onlar hakkında inanılan görüşe göre, tözlerin türleri karışım mıdır? Zorunlu olanın tek başına türler olması gerekir, çünkü onların pay alması dolaylı yolla değildir, hatta bir konuya yüklem olmaması bakımından onlardan her birinin bizzat kendilerinden pay alınan olması gerekir. Onda zayıflıkla ilgili bir şey olması örneğini veriyorum. Örneğin kendisinde çift olma bulunan bir şey, kendisinde ezeli-ebedilik bulunan şeydir, bu da ancak dolaylı yolla olur. Çünkü çift olma ezeli-ebedi ise, ezeli-ebedilik çift olma için bir ilinedir. Türleri tözler olan şeyler bu konumda tözlere gönderimde bulunurlar. Burada varolan herhangi bir şey için şey denilir. Bununla birlikte, çokluk üzerindeki birlik eğer türlerin [üzerindeki] tür olursa ve kendisinde ortak olan şey de pay alınan şeye aitse, o zaman iki olan çokluk için olmasına karşın, bozuluşa konu olan iki olanlara özgü olan şey ne olacaktır? Çünkü iki olan ezeli-ebedidir ve özdeşlik bakımından birdir, dolayısıyla iki olan bir şeye kıyasla ve kendisine yüklem olur. Eğer tür özdeşlik olursa, bu, ad ortaklığı ve benzerlik olmuş olur. Örneğin, ondaki ortak anlama bakmaksızın Kallias ve heykeli insan diye adlandırmak.

[991a8-20] İnsan [ideaların] duyulur şeylere ve ezeli-ebedi türlerden olup oluş ve bozuluşa konu olan şeylere ne gibi bir yararının olduğu konusunda tam bir şaşkınlık içinde olabilir. Çünkü idealar bir şeyin ne hareketinin ne de değişiminin nedenidir. Yine bilgi konusunda da ideaların diğer şeylere bir yararı yoktur. İdeaların tözleri ne bu şeylerin tözlerindendir ne de duyuşal tözler genellik bakımından bir olmadıkça varolabilirler. Örneğin, birisinin beyazlığın nedeninin beyaz nesneyle karışmış beyaz olduğunu düşünmesi. Ne var ki bu, iyi bir kanıt değildir. Öncelikle Anaksagoras ve ardından Eudoksos ve başka bazı filozoflar birçok şeyin tek bir şeyde birleştirilmesini kolay bir şey olarak kabul etmişlerdir,

لكن ذلك ممتنع بحسب هذا رأى بل ولا الاشياء الاخر كانت من الانواع على نحو من الانحاء التى جرت العادة بذكرها

واما القول بانواع محيطة بنفسها فانه قول فارغ شبيه باقاويل الشعراء وما الشئ الذى لا يفعل من غير ان ينظر الى الصورة يمكن الا يكون موجودا ويمكن ان يكون وان لم يشبه بشئ حتى يكون سقراط ولا يكون وانما يكون مثال سقراط وعلى هذا المثال يبين ان سقراط ازلى وقد توجد له مثل كثيرة كالانواع مثل ما يوجد للانسان الحيوان وذو الرجلين والانسان هو هو فى كليهما

وايضا فان الانواع ليست مثلا للاشياء المحسوسة بل ولانفسها ايضا مثل الجنس الذى هو جنس لانواع كثيرة فيكون الشئ بعينه هو مثال لنفسه وصورة وايضا فانه لا يمكن ان يتوهم انها موجودة مفارقة للجواهر والجواهر ليس والا كيف تكون انواع جواهر الامور المفارقة لها وهذا شئ قد قيل فى قاذون اعنى ان الانواع سبب الوجود والكون

وايضا اذا كانت الانواع موجودة لا يكون لها حاصر ان لم يكن الذى هو سرير مع اشياء اخر كثيرة كبيت وخاتم واشياء لا نقول انها موجودة فبين انه يمكن ان توجد وتكون اشياء عن مثل هذه العلل التى ذكرت الان

وايضا ان كانت الانواع اعدادا فكيف تكون عللا اما اولا فلان اعداد الموجودات مختلفة مثال ذلك ان هذا العدد انسان وهذا سقراط وهذا قلباس ...

Oysa bu görüşe göre bu imkânsızdır. Çünkü diğer şeyler, türlerden alışılagelmiş bir tarzda ortaya çıkmaz.

[991a-20-9] Türlerin bizzat kendilerini kuşattığı görüşüne gelince, bu ancak şairlerin sözlerine benzeyen boş bir sözdür. Peki, ideaya bakmaksızın etkinlikte bulunmayan şey nedir? [Çünkü] bir şeyin kopyası olmaksızın varolmaması da varolması da mümkündür. Hatta Sokrates ister varolsun ister olmasın, bir Sokrates ilkörneği varolabilir. Bu ilkörneğe göre, Sokrates'in ezeli-ebedî olduğu açık olacaktır ve bir şeyin türler gibi birden çok ilkörneği bulunabilir. Örneğin, insan için canlı, iki ayaklı ve her iki insan bakımından da kendinde insan ideaları gibi.

[991a29-b4] Yine türler birden çok türün cinsi olan duyum gibi,⁵ yalnızca duyulur şeylerin değil aynı zamanda kendilerinin de ilkörnekleridirler. Böylelikle bir ve aynı şey kendisinin hem ilkörneği hem de ideası olur. Aynı şekilde, tözler varolmadığı hâlde, ideaların, tözlerin ayrık varlıkları olduklarını düşünmek imkânsızdır. Aksi takdirde, türler kendilerinden ayrık şeylerin türleri nasıl olacaktır? Bu durum, yani türlerin hem varlığın hem de oluşun nedeni olduğu görüşü *Phaidon*'da anlatılmaktadır.

[991b4-9] Türler kendilerine pay verenin bulunmadığı varlıklar olduğunda, [örneğin] o şey ev gibi pek çok şeyle birlikte varolan bir yatak olsun, yine yüzük ve dile getirmediğimiz şeylerden biri olsun, [zihinde] olmasalar da varolabilirler. Böylelikle o şeylerin, şimdi dile getirdiğimiz nedenlere benzer bir nedenden oluşabileceklerinin ve varlığa getirilebileceklerinin mümkün olduğu açıktır.

[991b9-13] Eğer türler sayı iseler, o zaman nasıl olur da neden olurlar? Öncelikle, örneğin bu sayının insan, bunun Sokrates ve bunun Kallias olması gibi, varlıkların sayılarının çeşitli olmalarından dolayı mı böyledir?

⁵ Elyazmada الحسی yerine yanlışlıkla الجنس sözcüğü yazılmış olmalıdır.

ففيماذا تكون تلك علة لهذه ولا يتتفع بها ايضا ان كان بعضها ازليا وبعضها ليس كذلك

واذا كانت حدود الاعداد موافقة لما قبلها فبين ان هاهنا شيئا هذه الحدود له وظاهر ان هذا هو الهيولى وذلك ان هذه الاعداد انفسها حدود ما بعضها لبعض مثال ذلك ان كان حد قلباس في اعداد النار والارض والماء فان هذا الانسان اما ان يكون عددا ما او لا يكون حتى يكون حدًا لاعداد ما وليس بعدد ولا تكون هذه ايضا شيئا من الاعداد

وايضا فانه قد يكون من اعداد كثيرة عدد واحد فكيف يكون النوع الواحد من انواع كثيرة وان لم يكن منها بل من الاعداد كالالف فكيف هذه الوحدات لانه ان كانت في النوع متشابهة لزم عن ذلك شئاعات كثيرة وان كان كل واحد منها منفردا بنوع لم تكن هذه للمختلفة ولا المختلفة كلها لكلها

واى فائدة تفيد وهى غير منفعة ليس ذلك من اقاويل الصواب ولا مما يفهم فمن الضرورة ان نضع عددا اخر وهو الموضوع لصناعة العدد

ولما كان هذا لازما عن هذا الوضع وكان الذين يقولون ان الصور غير الاعداد يجعلون العدد طبيعة متوسطة بين الصور والمحسوسات وجميع المتوسطات اما ان تكون من اشياء على الاطلاق واما ان تكون من مبادئ ما واما ان تكون من الشئ الذى منه كان المرتب بعد المتوسطة

Ancak bu sayılar niçin diğer sayıların nedenleri olurlar? Bir kısmının ezeli-ebedî olup bir kısmının ise olmaması onlara bir yarar sağlamaz.

[991b13-21] Sayıların oranları oranı oldukları şeylerle uyumlu olduğunda, burada bu oranların kendisine ait bir şeyin bulunması gerektiği açıktır ve bunun da madde olduğu ortadadır. Çünkü sayıların bizzat kendileri birbirlerinin oranlarıdır. Örneğin, Kallias'ın oranı ateş, toprak ve suyun oranına [öncel] olursa, o zaman bu insan ister herhangi bir sayı olsun ister olmasın, şeylerin sayılarının bir oranı olacak ve kendisi [gerçek] bir sayı olmadığı gibi herhangi bir sayı da olmayacaktır.

[991b21-5] Yine pek çok sayıdan tek bir sayı meydana gelebilir, ancak pek çok türden tek bir tür nasıl meydana gelecektir? Kendilerinden değil de bin gibi sayı birimlerinden oluşmuşlarsa, o zaman bunlar nasıl birimlerdir? Çünkü eğer bu birimler tür bakımından benzer olurlarsa, bundan pek çok saçmalık [ortaya çıkması] kaçınılmaz olur. Eğer o birimlerden her biri tür bakımından tek olursa, bunlar için bir farklılık olmaz ve her birimin kendi içinde de farklılık yoktur.

[991b26-8] Hangi kullanım onun edilgin olmayan olduğunu ifade edecektir? Bu ne doğru bir görüş ne de [sayı birimleri hakkında] anlaşılan bir şeydir. Öyleyse aritmetiğin konusu olan başka bir sayı türünü varsaymamız zorunlu olacaktır.

[991b28-30] Böyle bir şey bu konumdan dolayı gerekli olduğu için, sayı olmayan ideaların sayıyı idealarla duyulur şeyler arasında aracı bir doğa olarak ortaya koyduğunu ileri sürmüşlerdir. Aracı varlıkların hepsinin ya mutlak şeylerden, ya birtakım ilkelerden, ya da aracı varlıktan sonra ondan düzenlenen şeyden oluşmuş olması gerekir.

وايضا فوحدات الثنائية كل واحد منها من شىء فيكون ذلك من قبل الثنائية هذا غير ممكن وايضا لم يكون العدد واحدا قد تكرر وكذلك نقول فى الوحدات التى ذكرناها ان كانت غير مختلفة على هذا الطريق وهو طريق من قال ان الاسطقسات اربعة او اثنان فان كل واحد منهم ليس يرى ان الاسطقس هو المشترك لها اعنى الجسم بل نار وارض كان المشترك لها الجسم اعنى الجسم بل نار وارض كان المشترك لها الجسم او لم يكن فالواحد الان يقال على ما هو متشابه الاجزاء كالنار والماء واذا كان ذلك كذلك لم تكن الاعداد جواهر لكن من الظاهر انه ان كان شىء واحد فهو هو بعينه مبدا والواحد يقال على انحاء الا انهم يريدون ان يرفعوا الجواهر الى المبادئ على ما لا يمكن

اما الخط فوضع انه من طويل وقصير ومن صغير وكبير والسطح من عريض وضيق والجسم من عميق ومنخفض

وايضا كيف يكون السطح خطا او الجسم خطا وسطحا وذلك ان جنس العريض والضيق غير جنس العميق والمنخفض فليس يوجد فيها الاضداد اما ان الكثير والقليل مخالفة لهذه فهو ظاهر ولا شىء اخر مما هو اعلى يوجد للتي هى تحت بل ولا جنس العريض هو جنس العميق فان السطح شىء من الجسم وان النقط تكون من شىء وهذا الجنس يعانىة افلاطون بحسب الاراء الهندسية لكن يسميها مبدا الخط وكثيرا ما جعلوا هذا الخطوط الغير منفصلة وهذه يجب ضرورة ان تكون على هذا الوجه فانه حيث وجد الخط كانت النقطة

[991b31-992a2] Yine, iki olanın birimlerinden her birinin iki olandan önce bir şeyden oluşması gerekir, ki bu da imkânsızdır. Sonra, sayı niçin yinelenen bir birim olsun?

[992a2-11] Yine sözünü ettiğimiz birimler hakkında, onların bu yolla farklı olmadıklarını söylüyoruz. Bu yol ögele-
rin dört ya da iki olduğunu söyleyenlerin yoludur. Bu filo-
zoflardan her biri ögeyi o şeyler için ortak olarak almamış-
lar, yani cismi değil de cisim olsun olmasın şeyler için or-
tak olan ateş ve toprağı almışlardır. Oysa şimdi bir olan,
ateş ve su gibi parçaların benzerine yüklem olur. Eğer du-
rum böyleyse, sayılar töz olmazlar. Ancak açıktır ki, eğer
bir olan şey varsa, o bizzat ilkedir. Bir olan, çeşitli tarzlar-
da yüklem olur, ancak mümkün olmadığı hâlde Platoncu-
lar tözleri ilkeler konumuna yükseltmeyi amaçlamışlardır.

[992a11-3] Çizginin uzun ve kısa, küçük ve büyük olandan,
yüzeyin geniş ve dar olandan ve cismin derin ve sığ olan-
dan oluştuğu varsayılır.

[992a13-24] Sonra, nasıl olur da yüzey bir çizgi ya da cisim
bir çizgi veya yüzey olarak bulunabilir? Çünkü geniş ve
dar olanın cinsi derin ve sığ olanın cinsinden başkadır,
dolayısıyla onlarda sayılar bulunmaz.⁶ Ancak çok olan ve
az olan bunlardan farklıdır. Açıktır ki, yukarıda bulunan
şeylerden hiçbirisi aşağıda bulunanlara ait olmayacaktır,
aynı zamanda geniş olanın cinsi de derin olanın cinsi de-
ğildir. Yüzey cisimden meydana gelen bir şey olduğu gibi,
noktalar da bir şeyden meydana gelecektir. Platon, geo-
metrik görüşler uyarınca bu cinse kuşkuyla yaklaşmakta,
ancak noktayı çizginin ilkesi diye adlandırmaktadır. Pla-
toncular çoğunlukla buna bölünemeyen çizgiler adını
koymuşlardır. Bunun ise bu şekilde olması zorunludur,
çünkü nerede çizgi varsa orada nokta da vardır.

⁶ Elyazmada الاعداد yerine yanlışlıkla الاضداد yazılmış olmalıdır. Çünkü şerh kısmında yapılan alıntıda الاعداد sözcüğü yazılıdır.

فاذا نظرت الفلسفة فى الامور الظاهرة صار هذا غير داخل فيها
ولسنا نقول شيئا فى العلة التى هى مبدا الاستحالة فاذا قصدنا
للكلام فى الجوهر قلنا ان جواهر اخر حتى انا ان قلنا ان تلك
جواهر هذه كان قولنا باطلا

وايضا ان اخذ الانسان الجوهر الذى كلامنا فيه كهولى تعليمية
فانما يفعل ذلك خاصة اذا اراد ان يصف الفصل بين الجوهر
والهولى كالكبير والصغير كما يقول الطبيعيون ان الفصول الاول
للموضوع هى التخلخل والتكاثف وهذه فانما هى زيادة ونقصان
فى الحركة فان كانت هذه حركة فمن البين ان الانواع متحركة

وكل الفحص على الطبيعة انما يقع عند الظن بان البيان سهل
وواحد لا يكون كل شىء لانه ليس بالفعل كل الاشياء واحدا بل
بالمعنى الذى ان صيره الانسان للكل فان ذلك لا يكون ان لم
يسلم انه جنس لذلك الكل وهذا ايضا فغير ممكن فى بعض
الاشياء لانه ليس يوجد حد واحد يعم التى مع الاعداد من
الخطوط والسطوح والاجسام ولما سيكون او قد كان وما له قوة ما
فان هذه الاشياء ليس من شأنها ان تكون انواعاً ولا هى ايضا عدد
ولا التى للمتوسط لان تلك تعليميات ولا للاشياء الفاسدة

وايضا فانه قد يظن ان هاهنا جلسا اخر رابعا يبحث عن اسطقسات
جميع الموجودات من غير ان يدفع ان المقولة على انحاء شتى لا
يمكن ان توجد الا انهم يبحثون على هذا النحو عن الاشياء التى
تكون منها الاسطقسات ...

[992a24-b1] Felsefe görünen şeyler hakkındaki [nedeni] araştırdığında, bu neden onda içerilmemiş olur ve dönüşümün ilkesi olan neden hakkında hiçbir şey söylemeyiz. Töz hakkında konuşmayı amaçladığımızda ise başka tözler ileri sürmekteyiz, öyle ki o tözlerin bunların tözleri olduğunu ileri sürerken boş söz söylemiş olmaktadır.

[992b1-8] Sonra, insan sözünü ettiğimiz tözü matematiksel bir madde gibi ele almıştır. Tözle madde arasındaki ayrımı büyük ve küçük olan gibi nitelendirmek istediğinde, bunu kendine özgü yapar. Doğa filozoflarının konunun ilksel ayrımlarının seyreklik ve yoğunluk olduğunu ileri sürdükleri gibi. Çünkü bunlar hareket bakımından çokluk ve azlıktır. Eğer bunlar hareketse, açıkçası türler de hareket eden olacaktır.

[992b8-17] Doğa üzerine yapılan bütün araştırma, [onul] açıklamanın kolay olduğu sanısıyla yapılsa da her şey bir değildir. Çünkü bütün şeyler fiil bakımından bir olamaz, aksine insanın bütün için oluşturduğu kavram bakımından bir olur. Hatta bu tümelin bir cinsi olduğu kabul edilmezse bu da olmaz. Yine bu bazı durumlarda mümkün değildir. Çünkü onların varolacakları ya da varoldukları bir güç olmaması nedeniyle sayıları, yüzeyle ve cisimleri kapsayan bir tanım da yoktur. Sayı olmamaları nedeniyle bu şeylerin türler olmaları doğru değildir. Sonra bunlar aracı varlık da değildir, çünkü aracı varlıklar matematiksel şeyler olup bozuluşa konu olan şeylerde bulunmazlar.

[992b17-30] Yine burada atmaksızın bütün varlıkların öğelerinin araştırıldığı dördüncü ve diğer bir cins bulunduğu sanılabilir. Yüklemin çeşitli tarzlarda bulunmasına imkân yoktur. Ancak Platoncular kendilerinden öğelerin meydana geldiği şeyleri bu tarzda araştırmaktadırlar.

اما فى بعضها فمن الفعل والانفعال والملاءمة وليس ذلك فى اى شىء كان بل انما يمكن فى الجوهر فقط حتى يكون البحث انما هو عن اسطقسات جميع الموجودات والتماس تحصيلها وليس وكيف يمكن الانسان ان يتعرف اسطقسات جميع ذلك بحق الموجودات وذلك انه من البين انه لا يمكن ان يتعلم شيئا من الاشياء ان لم يكن يتقدم العلم باوائله مثل ان يتعلم الهندسة الا انه يتقدم فيعلم اشياء من ذلك العلم الذى يريد ان يتعلمه لا يعلم واحدا منها وكذلك الحال فى الاخر حتى تكون الصناعة التى يرى قوم انها تعلم كل شىء لا تعرف شيئا على هذه الصفة وايضا فان كل تعليم انما يكون عن امور متقدمة اما كلها واما بعضها وكذلك ما تبين بالبرهان والتحديد يجب ان يتقدم فيعلم فيه المتقدمات التى بها يقع البيان وكذلك ما علم بالاستقراء

فان كان العلم لنا فى غريزتنا فانه من العجب ان يفوتنا امر من الامور وفيما اوثق العلوم وايضا كيف يعلم الشىء الكائن عن اشياء وكيف يكون ذلك ظاهرا فان الحيرة تعرض فى هذه الاشياء وقد تشاجر قوم فى ذلك كما تشاجروا فى المقاطع فقال قوم فى الحرف السادس من حروف اليونانيين وهو الزاى وهذه صورته (بانه مركب من السين والdal المعجمة والالف وقال اخرون بل هى نغمة مفردة بذاتها ليست من النغم المعروفة وايضا فما كان من ذوات الحس كيف يعرفه من لا حس له وايضا فان هذه ابدا هى اسطقسات كل شىء كما ان الاصوات المركبة انما تكون من الاسطقسات الخاصة

Etki, edilgi ve uygunluk gibi bir kısım şeylere gelince, bunların herhangi bir şeyde değil, aksine yalnızca tözde olması mümkündür. Ancak bütün varlıkların öğelerini araştırmak ve onları elde etmeyi istemek doğru değildir. İnsan, bütün varlıkların öğelerini nasıl bilebilir? Çünkü ilk olanların bilgisini önceden bilmedikçe, onun bu şeylerden birini bilmesi mümkün değildir. Örneğin, geometri öğrenen birisi öğrenmek istediği bu bilim hakkında, ancak önceden bilmedikçe, ondan hiçbir şey bilemez. Bu durum diğer bilimlerde de aynıdır. Ancak bazı filozofların düşündüğü gibi her şeyin bilindiği bir bilim olduğu takdirde, bu durumda [önceden] hiçbir şey bilinmez.

[992b30-33] Sonra, her öğretim ya tamamen ya da kısmen [bilinen] öncel şeylerden oluşurlar. Aynı şekilde kanıtlama ve tanım yoluyla elde edilen bilgilerde, kendileriyle açıklamanın gerçekleştiği öncüllerin önceden bilinmesi gerekir. Tümevarımla elde edilen bilgi de böyledir.

[992b33-993a10] Eğer bilgimiz doğuştan olsaydı, bilimlerin en sağlamına sahip olduğumuz hâlde, o şeylerin farkında olmamamız tuhaf olurdu. Yine, varolan şeyin [hangi] şeylerden meydana geldiği nasıl bilinebilir ve bu nasıl belirgin olur? Açıkçası, bu şeyler hakkında güçlük ortaya çıkar. Bazı filozoflar, heceler konusunda bazılarının anlaşmazlığa düştükleri gibi, bu konuda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Örneğin, bazıları Yunanlıların altıncı harfi olan ve şekli ζ olan *Za* harfinin [hecesinin] σ , δ , α harflerinden bileşik olduğunu, diğer bazıları ise onun bilinen seslerden biri değil de bizzat tek başına bir ses olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yine, duyumdan yoksun olan bir kimse duyu algılarından oluşan şeyleri nasıl bilebilir? Sonra, birleşik seslerin kendilerine özgü öğelerden oluşması ne ise, bunların bütün şeylerin öğeleri olması da kesinlikle odur.

القسم العاشر

فاما ان ما قيل فى العلل الطبيعية يشبه ان يكون قد فحص عنه جميع اهل النظر وانا لم نات بعلة واحدة خارجة عنها فذلك ظاهر مما تقدم وخليق ان تكون الفلسفة الاولى تستقصى القول فى جميع الاشياء فانها تشتمل على جميع المبادئ وعلى ما هو اول ولان ابن دقليس يقول ان الحد هو عظم وهذا هو ما الشئ الذى هو به ما هو وجوهر الامر غير انه على هذا المثال يكون ايضا لحما ضرورة وكل واحد من الامور الاخر او لا يكون واحدا منها فلهذا يكون لحما وعظما وكل واحد من الامور الباقية وليس ذلك من اجل الهيولى التى يقول ذلك انها نار وارض وماء وهواء ولا يجعل السبب فيما يقوله هذه الاشياء بل يضطر الى ان يقول بغيرها الا انه لم يقل ما قاله ببيان وايضاح والامر فى هذه واشباهها قد تبين فيما تقدم وسنعود الى القول فى جميع الشكوك التى تعرض فيها واما الان فينبغى ان نبادر لنقول شيئا ما فى الشكوك العارضة فى الامور الاخر

تمت المقالة الثانية وهى الموسومة بحرف الالف الكبرى

ONUNCU BÖLÜM

[993a11-17] Kuşkusuz, doğal nedenler hakkında öne sürülen şeyler bütün filozofların araştırmış oldukları şeylere benzer. Biz o nedenlerin dışında herhangi bir neden ortaya koymadık. Bu, önceki [söylediğimiz] şeylerden açıktır. {...} Bütün şeyler hakkındaki görüşleri ilk felsefenin araştırması uygundur, çünkü o felsefe bütün ilkeleri ve ilk olanı kapsar.

[993a17-27] Çünkü Empedokles tanımın kemik olduğunu kabul etmektedir. Bu ise onunla şeyin mahiyet ve tözü olmasından başka bir şey değildir. Ne var ki yine bu şekilde ya et ve diğer şeylerin her biri zorunlu olarak tanım olur ya da onlardan hiçbirisi olmaz. Bu nedenle et, kemik ve diğer şeylerin her biri, Empedokles'in ateş, toprak, su ve hava olarak kabul ettiği maddeden dolayı değil de tanımdan dolayı varolur. Empedokles, kabul ettiği bu şeyleri neden yapmaz, hatta onlardan başkasını kabul etmeye gerek duyar. Ancak o, ileri sürdüğü şeyleri açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etmemiştir. Bu konu ve benzer konulardaki durum önceden açıklanmıştır. Onlar hakkında ortaya çıkabilecek bütün güçlükler hususundaki görüşlere yeniden döneceğiz. Şimdi ise diğer şeylerde ortaya çıkan güçlükler hakkında bir şeyler söylemeye girişmemiz gerekir.

Büyük Alfa harfiyle nitelenen ikinci kitap⁷ tamamlanmıştır.

⁷ İslâm dünyasında, *Metafizik* eserin ilk kitabı olan Büyük Alfa Kitabı (الانف الكبير) genellikle ikinci kitap olarak bilinmekte ve öylece sıralanmaktadır. Küçük Alfa Kitabı (الانف الصغير) ise birinci kitap kabul edilir.

